

Sygn. akt II CSK 552/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 sierpnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa A. K. i małoletniego F. K. reprezentowanego przez matkę
A. K.

przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej

z siedzibą w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 7 sierpnia 2014 r.,

skargi kasacyjnej Rzecznika Praw Obywatelskich

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 5 grudnia 2012 r.

1. uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 2 (drugim) w części oddalającej apelację obojga powodów co do kwot po 50.000 (pięćdziesiąt tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2011 roku do dnia zapłaty na rzecz każdego z nich oraz w punkcie 4 (czwartym) i w tej części sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i

**rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego,
2. odrzuca skargę kasacyjną w pozostałym zakresie.**

UZASADNIENIE

Po ostatecznym sprecyzowaniu roszczeń powódka A. K. i małoletni powód F. K. domagali się zasądzenia od pozwanego Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. z siedzibą w W. kwot po 100.000 zł na rzecz każdego z nich, z ustawowymi odsetkami od dnia 13 października 2011 r. w odniesieniu do małoletniego powoda oraz od dnia 14 października 2011 r. w stosunku do powódki tytułem zadośćuczynienia za naruszenie ich dóbr osobistych w związku ze śmiercią M. K. - męża powódki i ojca powoda w wypadku komunikacyjnym w dniu 13 września 2003 roku.

Sąd Okręgowy w P. ustalił, że powódka zawarła związek małżeński z M. K. w dniu 17 lutego 2001 roku po kilkuletnim okresie znajomości. W dniu 22 sierpnia 2001 roku urodził się małoletni powód. Stanowili kochającą się i zżytą ze sobą rodzinę. W dniu 13 września 2003 r. A. K. kierując samochodem ciężarowym marki Renault nie zachował szczególnej ostrożności i najechał na jadącego rowerem M. K., powodując jego śmierć na miejscu. Sprawca wypadku był ubezpieczony od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych w pozwanym Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń S.A. w W. Nagła śmierć męża była traumatycznym przeżyciem dla powódki i źródłem cierpień psychicznych z powodu których uczęszczała na terapię oraz zażywała leki psychotropowe i uspokajające. W 2004 roku powódka ukończyła studia, od 2005 roku rozpoczęła pracę w charakterze specjalisty w Orkiestrze Kameralnej Radia A. osiągając dochody na poziomie 4.500 zł miesięcznie i z dodatkowego zatrudnienia 1.000 zł miesięcznie. W 2004 r. A. K. nabyła mieszkanie za kwotę 90.000 zł, w którym po przeprowadzeniu remontu zamieszkała z synem, zaś w 2010 r. kupiła działkę w S. Nie związała się z innym mężczyzną i samotnie wychowuje małoletniego syna F., który ze względu na problemy wychowawcze korzystał z pomocy Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w P. Po wypadku w toku postępowania likwidacyjnego pozwany wypłacił na rzecz powódki kwotę 40.000 zł, a na rzecz małoletniego powoda kwotę 30.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się ich sytuacji życiowej po śmierci męża i ojca. Wyrokiem z dnia 12 października 2005 r. Sąd Okręgowy w P. przyznał powódce dalszą kwotę 10.000 zł, a na rzecz małoletniego powoda dalszą kwotę 30.000 zł tytułem odszkodowania na

podstawie art. 446 § 3 k.c. Zasądził ponadto na rzecz małoletniego powoda skapitalizowaną rentę w łącznej kwocie 7.680 zł za okres od dnia 1 października 2003 r. do dnia 30 września 2005 r. oraz rentę na przyszłość po 320 zł miesięcznie.

Powołując się na powyższe ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy wskazał, że roszczenie powodów o zadośćuczynienie za naruszenie przysługującego im dobra osobistego w postaci więzi rodzinnej ze zmarłym znajduje podstawę prawną w art. 448 w związku z art. 24 § 1 k.c. Biorąc pod uwagę charakter tych więzi, rozmiar doznanych cierpień psychicznych, ich długotrwałość i wpływ na życie powodów, Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 13 czerwca 2012 roku zasądził od pozwanego po 10.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2011 r. na rzecz każdego z powodów, w pozostałym zakresie powództwo oddalił i orzekł o kosztach procesu.

Po rozpoznaniu apelacji obu stron Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 5 grudnia 2012 r. podwyższył zadośćuczynienie do kwot po 50.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2011 roku do dnia zapłaty na rzecz każdego z powodów, oddalając apelację powodów w pozostałej części i apelację pozwanego w całości. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd pierwszej instancji, uznał jednakże przyznane powodom zadośćuczynienie za zbyt niskie i nieadekwatne do skali cierpień psychicznych wywołanych zerwaniem więzi rodzinnych łączących powodów ze zmarłym. Jednocześnie Sąd Apelacyjny wskazał, że ustalając wysokość zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych powodów nie można wprost przenosić na grunt zadośćuczynienia zasądzanego w oparciu o art. 448 k.c. reguł określających wysokość zadośćuczynienia z powodu śmierci osoby bliskiej przysługującego aktualnie na podstawie art. 446 § 4 k.c. Przesłanką bowiem tego pierwszego jest naruszenie dobra osobistego, które co do zasady jest chronione przez roszczenia niemajątkowe, natomiast roszczenie o zadośćuczynienie ma w stosunku do nich jedynie charakter uzupełniający. Z tych przyczyn uznał za właściwe zadośćuczynienie wynoszące ostatecznie po 50.000 złotych na rzecz każdego z powodów, a nie po 100.000 złotych, jak tego żądali apelujący.

Powyższy wyrok zaskarżył w części oddalającej apelację powodów Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj. art. 448

w związku z art. 24 § 1 k.c. oraz art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 2 Konstytucji i art. 47 Konstytucji RP. Skarżący wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie kodeksu cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2008, Nr 116, poz. 731) dodała z dniem 3 sierpnia 2008 roku do art. 446 k.c. kolejny § 4, przewidujący, że sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę wynikającą ze śmierci osoby bliskiej. Przepis ten znajduje zastosowanie do zdarzeń zaistniałych po jego wejściu w życie, co zrodziło istotne praktycznie i wywołujące kontrowersje w doktrynie i judykaturze zagadnienie uprawnień najbliższych członków rodziny osób zmarłych w wyniku czynów niedozwolonych przed dniem 3 sierpnia 2008 roku do zrekompensowania krzywdy wywołanej tym zgonem. Ostatecznie w orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtowało się jednolite stanowisko zgodnie z którym, najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną przed dniem 3 sierpnia 2008 r. krzywdę, stanowiącą następstwo naruszenia deliktem dobra osobistego w postaci prawa do życia w pełnej rodzinie czy też szczególnej więzi rodzinnej ze zmarłym, której zerwanie powoduje ból, cierpienia psychiczne, poczucie krzywdy i osamotnienia (por. uchwały Sądu Najwyższego: z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, OSNC-ZD 2011, nr B, poz. 42, z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 32/11, OSNC 2012, nr 1, poz. 10, z dnia 7 listopada 2012 r., III CZP 67/12 ,OSNC 2013, nr 4, poz. 45, z dnia 20 grudnia 2012 r., III CZP 93/12, OSNC 2013, nr 7-8, poz. 84 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 listopada 2010 r., II CSK 248/10, z dnia 11 maja 2011 r., I CSK 621/10).

W świetle stanowiska judykatury za zasadny uznać więc należy zarzut naruszenia art. 448 w związku z art. 24 § 1 k.c. przez niewłaściwe ustalenie w rozpatrywanej sprawie hierarchii przyznanych pokrzywdzonym środków ochrony naruszonych dóbr osobistych, a ściślej instrumentów prawnych zmierzających do usunięcia negatywnych skutków ich naruszenia. Trafnie kwestionowany przez skarżącego pogląd Sądu Apelacyjnego, iż w świetle art. 448 k.c. roszczenie

o zadośćuczynienie ma jedynie charakter uzupełniający, co miałyby przekładać się na jego wysokość, jest bowiem zbyt ogólnikowy, a przez to nieadekwatny do realiów rozpatrywanej sprawy. Zadośćuczynienie przewidziane w art. 448 k.c. jest roszczeniem samodzielnym, niezależnym od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia dobra osobistego, których wybór ustawa pozostawia pokrzywdzonemu. Dopuszczalna jest zatem kumulacja poszczególnych środków ochrony dóbr osobistych przewidzianych w art. 24 i 448 k.c. Brak jest jakichkolwiek kryteriów szczegółowych określających relacje pomiędzy roszczeniami niemajątkowymi i majątkowymi przysługującymi na wypadek naruszenia dóbr osobistych i z całą pewnością teza o jedynie posiłkowym, uzupełniającym czy drugorzędnym znaczeniu zadośćuczynienia za krzywdę na gruncie art. 448 k.c., co miałyby rzutować na jego wymiar, jak zdaje się sugerować Sąd Apelacyjny, jest za daleko idąca.

Art. 23 k.c. wymienia jedynie przykładowo dobra osobiste człowieka, które mogą doznać uszczerbku w następstwie bezprawnego postępowania sprawcy naruszenia. Jest to katalog otwarty, a przewidziane w art. 24 i 448 k.c. środki usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych pozostawać powinny w związku z rodzajem chronionego dobra osobistego, sposobem jego naruszenia, a także konsekwencjami naruszenia dla pokrzywdzonego. Ocena zgłoszonych przez pokrzywdzonego roszczeń zmierzających do ochrony naruszonych dóbr osobistych i usunięcia skutków ich naruszenia dokonywana jest przez Sąd na tle okoliczności każdego indywidualnie rozpatrywanego przypadku. Nie jest więc wykluczone miarkowanie wysokości dochodzonego zadośćuczynienia w sytuacji, w której Sąd uzna, że interes pokrzywdzonego w sposób wystarczająco satysfakcjonujący zaspokaja zastosowanie środków o charakterze niemajątkowym takich jak przykładowo przeproszenie, wyrażenie żalu czy odwołanie zarzutów. Istotny jest rodzaj naruszonego dobra, albowiem ciężar gatunkowy poszczególnych dóbr osobistych nie jest jednakowy i nie wszystkie dobra osobiste zasługują na jednakowy poziom ochrony za pomocą środków o charakterze majątkowym. Takie dobra osobiste jak życie, wolność, zdrowie, dobre imię, a także prawo do zachowania więzi rodzinnych i życia w pełnej rodzinie stanowią niewątpliwie dobra szczególne, stąd powinny podlegać wzmożonej ochronie, co przekłada się zarówno

na możliwość zasądzenia zadośćuczynienia w konkretnej sprawie, jak i na jego wysokość. W sytuacji dochodzenia przez osieroconych członków rodziny zadośćuczynienia za krzywdę wywołaną zerwaniem więzi uczuciowej i rodzinnej łączącej ich ze zmarłym, powoływanie się przez Sąd na potrzebę „miarkowania” wysokości tego zadośćuczynienia z uwagi na preferencję usuwania skutków naruszenia dóbr osobistych za pomocą niemajątkowych instrumentów ochrony jest nietrafne. W orzecznictwie wskazano, że określenie "odpowiedniej" sumy zadośćuczynienia przyznawanego na podstawie art. 448 k.c. wymaga rozważenia wszystkich okoliczności sprawy, w szczególności rodzaju naruszonego dobra, rozmiaru doznanej krzywdy oraz intensywności naruszenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 16 kwietnia 2002 r., V CKN 1010/00, OSNC 2003 nr 4, poz. 56). Podzielić w związku z tym należy zarzut skargi kasacyjnej, że określona przez Sąd Apelacyjny wysokość zadośćuczynienia nie uwzględnia w sposób wystarczający rozmiarów krzywdy będącej skutkiem traumatycznych dla powodów przeżyć związanych z nagłą śmiercią męża i ojca w wypadku komunikacyjnym. Określenie zadośćuczynienia w wysokości nieodpowiedniej do okoliczności stanowiących podstawę jego przyznania stanowi postać naruszenia art. 448 k.c., stąd na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

Skarga kasacyjna podlegała odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c. jako niedopuszczalna w zakresie, w jakim zaskarżono wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej apelację powoda F. K. co do odsetek ustawowych od kwoty 50.000 złotych za jeden dzień, a mianowicie za dzień 13 października 2011 roku. Skarżący przeoczył bowiem, że apelacja F. K. od wyroku Sądu Okręgowego nie objęła rozstrzygnięcia tego Sądu co do odsetek ustawowych od dochodzonej kwoty za dzień 13 października 2011 roku, tak więc w tej części wyrok Sądu pierwszej instancji stał się prawomocny.